

Ryttlande hona. Foto: Lasse Råholm

Tornfalksrapport för år 2014

RALF WISTBACKA

Ostrobothnia Australis (OA) inledde i slutet av 1970-talet ett projekt, som syftade till att återfå den då mycket sällsynta tornfalken till de österbottniska slätterna. Projektet inleddes med ett pilotskede 1978–1986 då olika holkmodeller testades samtidigt som kvarvarande tornfalkrevir karterades. Holkar placerade på lador eller ensamma träd ute på åkrar gav så goda resultat att en fullskalig holkutplacering inleddes år 1986. År 1991 var holknätverket fullt utbyggt. Trots det var antalet häckande tornfalkar endast drygt 20. Läget förbättrades i slutet av 1990-talet och år 2003 häckade hela 80 par i holkarna.

En rapport om resultaten 1986–2004 ingick i OA-Natur 2003–2004. År 2014 var således den tjugononde verksamhetssäsongen i undersökningsområdet i södra Kvarken. Tack vare ett flertal engagerade holkinspektörer, holkbyggare och ringmärkare har uppföljningen kunnat fortgå. År 2014 deltog Pekka Peura, Hubertus Härke, Hannu Vuoto, Kari Palo, Rune Lång, Bjarne Mara, Markus Sundell, Mats Pähls och Ralf Wistbacka.

Holkservice

Antalet inspekterade holkar år 2014 var 174, vilket är något lägre än år 2003 då de var 210 stycken. Mellan år 1995 och 2002 försvann 30 holkar, men de fanns på hyggen, på väldigt små åkrar eller på områden med övertätt holknät. De kvarvarande holkarna fanns år 2003 på optimala platser. I hela området har det under åren 2003–2014 gjorts ett kontinuerligt underhåll av holkar, som tjänat ut – samtidigt som försvunna holkar ersatts. Den minskande förekomsten av lador och ensamma träd på åkrarna innebär att det kan vara svårt att helt återställa holknätverket inför projektets 30-årsjubileum år 2015.

Ovisst sorkläge

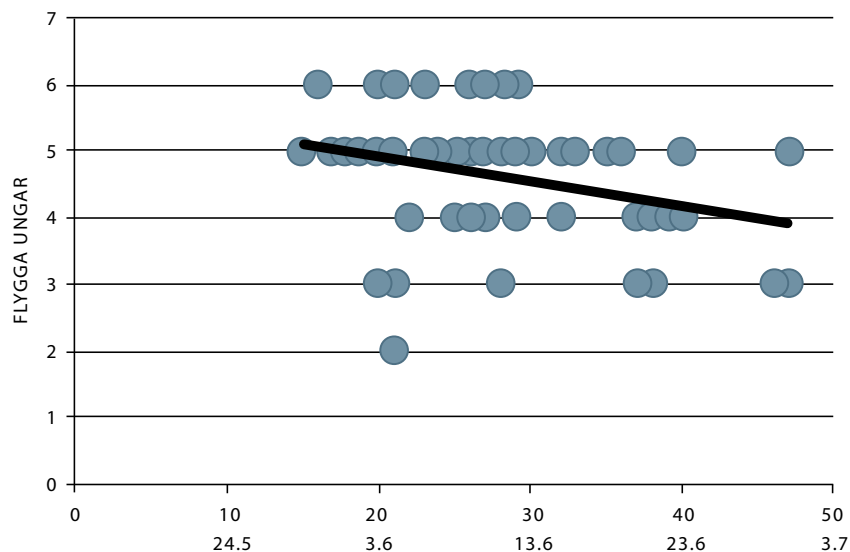
Sorkläget har under hela undersökningsperioden 1986–2014 varit minst sagt ostadigt, som en följd av klimatförändringen och de därav förändrade snöförhållandena. Under perioden 2000–2010 var sorkcyklerna likvärligt regelbundna med en förekomsttopp vart tredje år. Toppår noterades således 2003, 2006 och 2009. År 2009 översteg antalet tornfalkar i holkarna för första gången 100 par (107 st.)! Därefter har sorkcykeln mer eller mindre fått punktering och även om antalet tornfalkar ännu under åren 2010–2013 var

Undersökningsområdet 1986–2014, söder om Vasa. Kartbotten © Lantmäteriverket 2015.

NR	OMRÅDE	HOLKAR	INSPEKTÖR	HÄCKNING	LYCKAD	MISSLYCKAD	REVIR
1	Tölby-Vikby	18	RW, BM, RL	11	10	1	1
2	Söderfjärden	14	PP, RW	5	5	0	0
3	Malax ådal	61	PP, HH	19	18	1	0
4	Petalax ådal	23	HV, HH	10	9	1	0
5	Korsnäs-Harrström	38	HV	19	18	1	0
6	Pörtom-Sanemossen	20	KP	7	6	1	0
	Totalt	174		71	66	5	1

Tabell 1. Antalet genomgångna holkar, häckningar och revir i 6 delområden år 2014

Figur 1. Antalet flygga ungar som en funktion av den äldsta ungens kläckningsdag. $Y = -0,037x + 5,657$. $R^2 = 0,09$.

65–100, har häckningsframgången varit rätt dålig. Den har inte en gång nått upp till 5,3 ungar/lyckad häckning som noterades år 2009. I stället har antalet ungar/lyckad häckning pendlat mellan 3,2 och 4,4.

Vintern 2013–2014 var extremt snöfattig och detta medverkade säkerligen till att sorkbestånden inte ökade så mycket som borde ha varit fallet under ett normalt uppgångsår. Förökning under snön är en viktig delorsak till att sorkarnas förökning kan skjuta fart.

Tornfalkungar i holk år 2014. Det fanns rikligt med småfågelfjädrar i holkarna. Den kanske mest intressanta ingrediensen i ungarnas skafferier var en husmus. Foto: Hannu Vuoto.

Fältarbete

Fältarbetet inleddes i vanlig ordning i början av juni. Holkarna kontrollerades och ruvande honor ringmärktes. För en del bon räknades antalet ägg, men det är antalet flygga ungar som används för att utvärdera häckningsframgången. Vi noterade också antalet rötägg, misslyckade häckningar och revir. Antalet revir, dvs. platser med endast bogrop eller där en hona sågs vid holken, i tabell 1 är dock säkerligen mycket lägre än det verkliga.

Kläckningsdagen för den största ungen i alla kullar bestämdes för att se hur häckningen lyckades för tidiga jämfört med sena häckningar. Som dag 1 använde vi 15.5. År 2002 påträffades de hittills tidigaste häckningarna och den första kullen kläcktes då den 16.5.

Resultat

Resultaten från inventeringen finns sammanställda i tabell 1 (se föregående sida).

År 2014 noterades 4,6 ungar/lyckad häckning ($n=65$). Ifall de misslyckade häckningarna räknas med blir kullstorleken 4,4/inledd häckning ($n=70$). För en häckning förblev antalet ungar oklart. Häckningsresultatet var därmed

klart bättre än under sorkbottenåret år 2013 då de lyckade häckningarna producerade 3,2 ungar/bo (n=65). Det var dock tydligt sämre än under uppgångsår på den gamla goda tiden. Under uppgångsåret 1988 var antalet ungar i bon där häckningen lyckades 5,4 (n=16). År 2008 var motsvarande antal 4,8 (n=82).

Häckningsframgången var sämst på Söderfjärden (4,0 ungar/lyckad häckning) och bäst i Saneområdet i Pörtom (5,1 ungar/lyckad häckning). I de övriga delområdena var kullstorleken i medeltal 4,4–4,7 ungar. Tornfalken har en för rovfåglar oerhört bred tidsmarginal för inledande av häckningen. Vanligen sker också kläckningen under goda födobetingelser mycket tidigare än under dåliga år. Den första kullen kläcktes detta år 29.5. och den sista 30.6. År 2002 var motsvarande datum 16.5 och 3.7. I de olika delområdena skedde kläckningen i medeltal under samma period. Antalet ungar/kull minskade ju senare kläckningen skedde, men antalet ungar förklaras endast till 9 % av den första ungens kläckningsdag (figur 1, s. 30).

Speciellt i de södra delarna av undersökningsområdet påträffades holkar där falkungarna hade åkersorkar i lager. Detta tyder på att åkersorken börjat föröka sig och därmed minskade häckningsframgången under häckningsperioden inte så drastiskt. Under år då sorkförekomsten minskar under häckningsperioden kan denna s.k. kalendereffekt vara synnerligen märkbar. Ifall snöförhållandena är bättre 2014–2015 kan sorkförekomsten och därmed förekomsten av tornfalk öka sommaren 2015!

Ringmärkning

År 2014 fångades 6 honor och 1 hane vid holkarna. Endast en av honorna var ringmärkt från tidigare. Under åren 2004–2013 har dock ett flertal intressanta kontroller av ringmärkta tornfalkar gjorts och om detta rapporteras i kommande sammanställningar. Sommaren 2014 ringmärktes 299 ungar, som förhoppningsvis skall bidra till att bibehålla det starka bestånd av tornfalk som nu finns. Tornfalkbeståndet är i själva verket så starkt i hela landet att man med fördel kunde inleda fågelskyddsprojekt för andra utsatta åkerfåglar som storspov, stare och ortolansparv.

Fortsättning följer

Med anledning av det inkommande jubileumsåret kommer vi att försöka intensifiera tornfalkprojektet och ersätta så många som möjligt av de holkar som försvunnit eller gått sönder. Ett stort tack till alla medverkande ornitologer och ägare av holklador!

Referenser

- Wistbacka, R. & Sundell, M. 2003: Tornfalksrapport för år 2002. – *OA-Natur* 14: 9–13.
Wistbacka, R., Sundell, M., Lahti, A., Ketola, K., Kannonlahti, J. & Malinen, P. 2005: Rekordår för tornfalk i Kvarkenområdet år 2003. – *OA-Natur* 15: 53–65.
Wistbacka, R., OA:s ornitologiska sektions årsrapporter 2005–2013.

Tornfalkprojektet presenterades under en ringmärknings-
exkursion i Tölby-
nejden den 24 juni.
Foto (uppslagets
bägge bilder):
Victoria Hallbäck.